

Artikel

In de beperkingen toont zich de meester...

Problemen en uitdagingen bij de beperkende maatregelen tijdens het voorarrest in strafzaken

Prof. mr. P.P.J. (Patrick) van der Meij en mr. A.J. (Bram) Horenblas*

NTS 2025/56

218

1. Inleiding

Eén van de lastigste omstandigheden waarmee strafrechtadvocaten worden geconfronteerd als zij verdachten in de piketfase bijstaan, betreft de maatregel van de beperkingen. In artikel 62 lid 2 sub a Sv is bepaald dat indien dat noodzakelijk is in het belang van het onderzoek de officier van justitie kan bepalen dat beperkingen gelden in het contact tussen de verdachte en de wereld buiten. Die beperkingen gelden dan ook voor de advocaat en komen erop neer dat geen informatie over de stand van het onderzoek vanuit de verdediging mag worden gedeeld met derden, maar ook dat geen informatie van derden door de raadsman mag worden overgebracht aan de verdachte die ‘in beperkingen zit’. Het is een kwetsbare situatie omdat deze vergaande ingreep als ‘de beperkingen’ slechts zeer summier is geregeld in de wet, maar grote consequenties kan hebben voor bijvoorbeeld het welzijn van de vastgezette verdachte. De regel over ‘geen informatie erin, geen informatie eruit’ is daarnaast wel heel resoluut gesteld, terwijl toch echt situaties denkbaar zijn waarin de beperkingen niet zou-

den gelden voor alle informatie rondom de verdachte. De uitleg van de reikwijdte van de beperkingen betreft in de visie van veel strafrechtadvocaten een grijs gebied en vaak genoeg wordt naar eigen inzicht geoordeeld dat bijvoorbeeld bepaalde informatie die niet rechtstreeks op het onderzoek ziet, wel kan worden gedeeld. Het is echter de vraag of dat wel zo is, of enige ruimte bestaat als artikel 62 lid 2 sub a Sv wordt ingezet. Argumenten die worden aangedragen om toch enige informatie van binnen naar buiten te delen, worden gezocht in de omstandigheid dat bijvoorbeeld de aanhouding van de verdachte en het feit waarvoor die is geschied, al wel bekend zijn (bijvoorbeeld door de nieuwsberichten vanuit het openbaar ministerie daaromtrent of simpelweg omdat anderen daarbij waren); dat het slechts gaat om het brengen van kleding en andere benodigdheden door de familie voor het verblijf van de verdachte op het politiebureau (of later het huis van bewaring); of dat het algehele welzijn van de verdachte en diens familie over en weer in het geding is. Die mogelijke beoordelingsruimte voor de advocaat leidt hoe dan ook tot onzekerheid. Het feit dat die beperkingen zo gemakkelijk kunnen worden opgelegd, in beginsel onbegrensd zijn in duur en dat een toetsing daarvan lang op zich laat wachten (en in de praktijk marginaal blijkt te zijn) en tegelijkertijd heel ingrijpend zijn, maakt het verzet onder strafrechtadvocaten daartegen begrijpelijkerwijs groot. Dat lijkt de idee van een eigen beoordelingsruimte te voeden. De verdediging staat in de beginfase van het onderzoek sowieso op achterstand en kan vaak lastig beredeneren waarom de officier van justitie de beperkingen noodzakelijk acht. De kwetsbaarheid voor de verdediging doet zich al helemaal voelen als eenmaal informatie naar buiten komt terwijl beperkingen gelden: al snel wijst men naar de strafrechtadvoc-

* Prof. mr. P.P.J. (Patrick) van der Meij is strafrechtadvocaat bij Cleerdin & Hamer Advocaten en bijzonder hoogleraar strafrechtspraktijk aan de Universiteit Leiden. Mr. A.J. (Bram) Horenblas is strafrechtadvocaat bij Van Meekren Advocatuur.

caat als enige mogelijke bron voor het lekken. Ook al zijn deze kwesties niet te bewijzen, de betrokken advocaat loopt door de verdachtmaking wel averij op.

Het is dan ook een relevante vraag hoe te handelen als een verdachte in ‘alle beperkingen’ zit. Dat die vraag niet simpel te beantwoorden is, of beter: dat grote belangen spelen en dat soms een eigen koers wordt gevaren, wordt ook duidelijk omdat deze problematiek met enige regelmaat in het tuchtrecht speelt. Daarin worden bijvoorbeeld advocaten – al dan niet terecht – als lek aangewezen van informatie uit het strafdossier die vanwege de beperkingen en in het belang van het onderzoek niet openbaar mocht worden. Een recent voorbeeld hiervan betreft de tuchtzak waarin een advocaat werd beticht van het doorgeven aan de familie van het specifieke geldbedrag dat de verdachte zou hebben wiggewassen.¹ De belastende informatie werd ontleend aan tapgesprekken tussen de familieleden nadat die contact zouden hebben gehad met de advocaat in kwestie, maar de advocaat zelf was geen deelnemer aan die gesprekken. Eerder was sprake van een vergelijkbare aantijging ten aanzien van een advocaat in het Marengo-proces, waarin na onderzoek van de Deken niet eens een klacht werd ingediend.²

In andere zaken waarin duidelijk naar voren komt dat de beperkingen ernstig zijn geschonden, gaat het meer over de vraag welke sanctie dient te volgen. Zo is het evident verboden om tegen betaling iemand heimelijk te laten meeluisteren met het politieverhoor van een verdachte die in beperkingen zit. Het leverde de advocaat in kwestie een schorsing op van een jaar, waarvan de helft voorwaardelijk.³ De raad van discipline in Den Bosch besloot vorig jaar zelfs een advocaat te schrappen. De desbetreffende advocaat, die al eerder was berispt voor een vergelijkbare misstand, had een cliënt die in beperkingen zat via de advocaten telefoon met zijn dochter laten bellen.⁴ Onterechte aantijgingen richten schade aan, maar bewijsbare ernstige misstanden ook. Grip op de betekenis van de maatregel van de beperkingen is essentieel voor een ieder die in de strafrechtspraktijk werkzaam is.

Deze aangehaalde zaken bieden slechts een hint van de mogelijke vragen die in de praktijk rondom de beperkingen kunnen spelen. Wat te doen als een advocaat twee voorkeursmeldingen krijgt van verdachten die beiden in beperkingen zitten, waarvan later blijkt dat beide verdachten voorkomen in hetzelfde onderzoek? Mag de advocaat beide zaken blijven doen, en, zo ja, onder welke

voorwaarden? Welke informatie mag de advocaat delen met derden, zoals de partner van de verdachten? En nog een lastige kwestie: hoe dient een advocaat om te gaan met overnameverzoeken zolang de cliënt in alle beperkingen zit? Over deze vragen en meer gaat deze bijdrage. In het navolgende beschrijven en problematiseren wij eerst het bestaande kader over beperkende maatregelen. Vervolgens gaan wij in op de normen die op de advocatuur van toepassing zijn. Daarna zullen wij stilstaan bij de beoogde wijzigingen – dan wel het ontbreken daarvan – in het nieuwe Wetboek van Strafvordering. Aan het einde van deze bijdrage geven wij advocaten enkele handvatten hoe zij dienen te handelen als aan hun cliënt(en) beperkingen zijn opgelegd. Dat zullen wij doen aan de hand van de wet, de tuchtspraak en ervaringen uit de praktijk.⁵ Wat ons betreft nopen de lastige omstandigheden van de beperkende maatregelen tot een eenduidige en meer uitgebreide wettelijke regeling ten behoeve van een juiste toepassing in de strafrechtspraktijk.

2. Wat zijn beperkende maatregelen?

Het isoleren van de verdachte is een van de mogelijke ‘maatregelen in het belang van het onderzoek’, die worden beschreven in het Wetboek van strafvordering. Drie bepalingen zijn in dat kader van belang. Artikel 61a Sv regelt welke ‘maatregelen in het belang van het onderzoek’ kunnen worden bevolen tegen de verdachte die is opgehouden voor onderzoek; artikel 62 Sv regelt welke ‘maatregelen in het belang van het onderzoek’ kunnen worden bevolen tegen de in verzekering gestelde verdachte; en via de schakelbepaling van artikel 76 Sv is artikel 62 Sv van overeenkomstige toepassing op de voorlopig gehechte verdachte. Op grond van artikel 62a lid 4 Sv kan de verdachte een bezwaarschrift indienen tegen de beperkende maatregelen⁶ bij de rechtbank of, indien het bevel is gegeven in het kader van de voorlopige hechtenis, bij het rechterlijk college dat oordeelt over de voortzetting van de voorlopige hechtenis. De raadkamer is daarmee de eerste instantie die oordeelt over een bezwaar beperkingen (art. 21 Sv).⁷ Dat betekent dat in de huidige regeling de noodzaak van de beperkingen pas na ommekomst van ruim twee weken (drie dagen inverzekeringstelling plus veertien dagen bewaring) aan de orde kan worden gesteld.

1 De Raad van Discipline verweet de advocaat in kwestie nog informatie uit een dossier te hebben gedeeld van een cliënt die toen in beperkingen zat (RvD Amsterdam 25 maart 2024, ECLI:NL:TADRAMS:2024:47). Later vernietigde het Hof van Discipline dat besluit en verklaarde het het dekenbezwaar ongegrond (HvD Den Haag 10 januari 2025, ECLI:NL:TAHVD:2025:2).

2 Het OM uitte verdenkingen, maar de deken zag onvoldoende aanleiding om een klacht in te dienen. Zie: www.advocatenblad.nl/2021/02/19/amsterdamse-deken-pleit-advocaat-vrij/, geraadpleegd op 11 juni 2025.

3 RvD Den Haag 19 februari 2025, ECLI:NL:TADRSGR:2025:24.

4 RvD 's-Hertogenbosch 18 maart 2024, ECLI:NL:TADRSGR:2024:43.

5 Deze praktijkervaringen zijn eerder in kaart gebracht aan de hand van interviews in A.J. Horenblas & N. Hendriksen, *Zakboek strafpiket*, Den Haag: Boom juridisch 2024, hfst. 8.

6 Op het moment dat aan de verdachte beperkingen worden opgelegd, moet hij/zij ook worden gewezen op de mogelijkheid om daartegen bezwaar aan te tekenen (art. 62 lid 5 Sv).

7 Nadat het onderzoek ter terechtzitting is aangevangen, is dat de zittingsrechter. In hoger beroep kan de raadkamer van het gerechtshof de bevoegde instantie zijn.

Het genoemde artikel 62 Sv vermeldt de expliciete grondslag om aan de verdachte beperkingen op te leggen die zien op het contact met de buitenwereld. Het gaat in de eerste plaats om een begrenzende bepaling, namelijk dat ‘de in verzekering gestelde verdachte (...) aan geen andere beperkingen [wordt] onderworpen dan die in het belang van het onderzoek of in het belang der orde volstrekt noodzakelijk zijn’ (lid 1). De beperkingen die wel bij dergelijk noodzaak door de officier van justitie kunnen worden opgelegd, volgen uit lid 2, sub a: ‘beperkingen met betrekking tot het ontvangen van bezoek, telefoonverkeer, briefwisseling en de uitreiking van kranten, lectuur of andere gegevensdragers, dan wel andere maatregelen betrekking hebbend op het verblijf in het kader van de vrijheidsbeneming’. Let wel: het gaat om een beperking tussen verdachte en buitenwereld. Beperking van het verkeer tussen raadsman en verdachte kan geen object zijn van maatregelen in het belang van het onderzoek (art. 62 lid 2 jo. 45 Sv). Dat kan slechts via artikel 46 lid 1 Sv – waarover verderop meer. Het ‘in beperkingen zitten’ betekent feitelijk dat de verdachte geen informatie van buiten mag verkrijgen door middel van telefoontjes of berichtjes, maar ook niet door middel van contact met medegegetineerden of berichtgeving in de media. De verdachte mag ook geen berichten uitdoen naar de buitenwereld, juist omdat de justitiële autoriteiten vrezen dat andere betrokken geïnformeerd raken over de verdenking of het onderzoek met die kennis van de strafzaak kunnen frustreren. Wat voor de verdachte geldt, geldt ook voor diens advocaat.

3. Beperkingen tijdens ophouden voor onderzoek?

Wij menen dat beperkingen pas opgelegd kunnen worden vanaf het moment dat de verdachte in verzekering is gesteld, maar hierover bestaat de nodige onduidelijkheid. Bron van die onduidelijkheid is allereerst de wetstekst zelf. Die biedt geen uitsluitsel voor de vraag of de beperkingen al kunnen gelden voorafgaand aan de fase van de inverzekeringstelling. Artikel 61a Sv geeft geen expliciete grondslag voor het opleggen van beperkingen aan een verdachte die is opgehouden voor onderzoek, maar verbiedt het evenmin. Artikel 62 Sv reguleert het opleggen van beperkingen, maar geldt alleen voor de in verzekering gestelde verdachte.

In de praktijk worden verdachten echter vaak genoeg feitelijk geïsoleerd, ook nog voordat hij of zij in verzekering is gesteld. Via het piketformulier wordt dan aan de advocaat kenbaar gemaakt dat aan de verdachte beperkingen zijn opgelegd. Dat gebeurt soms in het formulier waarmee de advocaat wordt geïnformeerd over de inverzekeringstelling, maar soms ook met het formulier consultatiebijstand en dus nog voordat de verdachte in verzekering gesteld is. Politie en justitie gaan er daarmee – klaarblijkelijk – vanuit dat ook aan een verdachte die is

opgehouden voor onderzoek beperkingen kunnen worden opgelegd.

De tuchtrechtspraak is evenmin eenduidig. In een enkele uitspraak van de Raad van Discipline herkent men de gedachte dat ook een verdachte die is opgehouden voor onderzoek, in beperkingen kan worden gesteld.⁸ Aan de andere kant wekt juist de Raad van Discipline Arnhem-Leeuwarden juist de indruk dat de geldigheid van de beperkingen pas wordt erkend vanaf het moment dat de verdachte in verzekering is gesteld. Zo staat in de het feitenrelaas:

‘2.3 Die middag is om 14.30 uur aan R een bevel tot beperkingen uitgereikt. (...) 2.5 Om 19.15 uur, nog steeds dezelfde dag, is R in verzekering gesteld, vanaf welk moment R in beperkingen zat.’⁹

De hier beschreven onduidelijkheid is – in onze optiek – niet nodig, nu de wet zich op dit punt toch eenduidig laat interpreteren: Pas vanaf de inverzekeringstelling kan de verdachte in beperkingen worden geplaatst. Dit blijkt uit de wetsgeschiedenis en de verwijzingen daarin naar het grondwettelijk en verdragsrechtelijk kader. Met uitzondering van wat kleinere, voor nu onbelangrijke wijzigingen, is de huidige tekst van artikel 61a Sv ingevoerd via de Wet van 1 november 2001 tot wijziging van het Wetboek van Strafvordering en enige andere wetten omtrent de toepassing van maatregelen in het belang van het onderzoek en enige andere onderwerpen (Wet maatregelen in het belang van het onderzoek).¹⁰ Voor de invoering van die wet bestond de fase van ‘ophouden voor onderzoek’ niet – slechts de fase van ophouden voor verhoor. Met de introductie van deze nieuwe fase van ophouden voor onderzoek, wilde de wetgever tot uitdrukking brengen ‘dat er in deze fase van vrijheidsbeneming meer legitieme onderzoeksdoelen zijn dan uitsluitend verhoor’.¹¹ De wetgever wilde het aantal maatregelen dat in het belang van het onderzoek kon worden bevolen in de fase voorafgaand aan de inverzekeringstelling, vergroten. Een aantal van dergelijke maatregelen behoefde geen expliciete wettelijke grondslag, waaronder maatregelen zoals het nemen van vingerafdrukken, de getuigenconfrontatie of een speurhondenproef.¹² Dat lag volgens de wetgever anders zodra grondrechten werden beperkt. De Grondwet vereist bijvoorbeeld dat beperkingen van de privacy en de lichamelijke integriteit bij of krachtens wet zijn voorzien (art. 10 en 11 Grondwet). Ook het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden (EVRM) vereist dat inmenging in het privéleven bij wet is voorzien (art. 8 EVRM). De Wet maatregelen in het belang van het onderzoek beoogde dan ook te voor-

8 Zie RvD Den Haag 19 februari 2025, ECLI:NL:TADRSGR:2025:24: ‘7.8 In het Wetboek van Strafvordering is bepaald dat de officier van justitie in het belang van het onderzoek beperkingen kan opleggen vanaf het moment dat de verdachte opgehouden wordt voor onderzoek.’

9 Zie RvD Arnhem-Leeuwarden 7 april 2025, ECLI:NL:TADRRL:2025:92. 10 Stb. 2001, 532.

11 *Kamerstukken II 1999/2000*, 26983, nr. 3, p. 2 (MvT).

12 *Kamerstukken II 1999/2000*, 26983, nr. 3, p. 2 (MvT).

zien in een wettelijke basis voor de inbreuken van deze grondrechten.¹³

Een verdachte die is opgehouden voor onderzoek, is van zijn vrijheid beroofd. Dit levert een inperking op van zijn recht op vrijheid ex artikel 5 EVRM. Wil men deze verdachte ook nog eens afsluiten van de buitenwereld, dan levert dat eveneens een inmenging van zijn recht op privéleven ex artikel 8 EVRM. Deze gedachtegang vindt men ook terug in enkele uitspraken van het Europese Hof voor de Rechten van de Mens (hierna: EHRM). In meerdere uitspraken bracht het EHRM tot uitdrukking dat iedere onderwerping van een gevangene aan een restrictiever dan gebruikelijk regime een schending oplevert van artikel 8 EVRM.¹⁴ Het komt ons logisch voor dat hetzelfde geldt voor een aangehouden, in verzekering gestelde of voorlopig gehechte verdachte. De vraag resteert dan of die inmenging gerechtvaardigd is. Dat vereist een specifieke wettelijke grondslag. Een dergelijke specifieke grondslag staat niet in artikel 61a Sv en is dus niet toegestaan voor de verdachte die is opgehouden voor onderzoek.

Tot slot is er nog de klaarblijkelijke bedoeling van de wetgever. Artikel 61a Sv bood – wat de wetgever betreft – geen grondslag voor de maatregelen in het belang van het onderzoek die expliciet zijn genoemd in artikel 62 Sv voor de fase van in verzekeringstelling, aldus de memoërie van toelichting:

‘De regeling van de in deze fase [zijnde: de fase van ophouden voor onderzoek] toepasbare maatregelen in het belang van het onderzoek is niet limitatief. Zie hierover het algemeen deel van de toelichting, paragraaf 5. De meest gangbare methoden zijn opgesomd, maar in dit kader kan bij voorbeeld ook worden gedacht aan de medewerking aan een schijffest of stemanalyse. *Onder de reikwijdte van deze maatregelen zijn niet begrepen de in artikel 62 expliciet voor de fase van in verzekeringstelling genoemde maatregelen in het belang van het onderzoek* [onze curs., PM & BH].¹⁵

Voor de goede orde, ook bij deze interpretatie van het recht behoudt het openbaar ministerie (OM) de mogelijkheid een verdachte direct na aanhouding in beperkingen te plaatsen. Het vereist alleen dat het OM dan de aangehouden verdacht direct in verzekering stelt en niet eerst ophoudt voor onderzoek. Dat is niet gebruikelijk, maar daartegen bestaan geen wetssystematische bezwaren.

Het probleem is echter de onduidelijkheid: de Raden van Discipline kunnen blijkbaar een afwijkende visie hebben en de advocaat begeeft zich in een schemergebied waarbij die naar het inzicht van de justitiële autoriteiten bij het delen van informatie van of met zijn cliënt die feitelijk nog niet in beperkingen kan zijn genomen,

toch tuchtrechtelijk verwijtbaar heeft gehandeld. Hoewel wat ons betreft geen sprake is van onduidelijkheid, is die opvatting nog geen vaste lijn in het tuchtrecht, laat staan dat die consequent wordt bevestigd.

4. Relevante normen voor de advocaat

Het is lang niet altijd duidelijk welke normen gelden voor de advocaat in die situaties dat de verdachte in beperkingen is gesteld of dat politie en OM die aankondigen. Dit wordt gevoed door de twijfels die onder strafrechtadvocaten bestaan over de gevallen waarin de beperkingen worden opgelegd en hoever die beperkingen reiken. De meeste informatie omtrent de geldende normen volgt uit de tuchrechtspraak. Als de verdachte in alle beperkingen zit, dient de advocaat zich (behoudens toestemming van de officier van justitie) overal van te onthouden. Het Hof van Discipline (HvD) van 's-Hertogenbosch verwoordde het gebod aan de advocaat trefend in zijn uitspraak van 12 juli 2010:

‘5.3.1. Het hof stelt voorop dat wanneer aan een gedetineerde cliënt alle beperkingen zijn opgelegd, voor de advocaat de absolute verplichting geldt om zich te onthouden van iedere gedraging die in strijd is met het doel van de oplegging van de beperkingen, te weten dat geen contact ontstaat tussen de verdachte en de buitenwereld. De advocaat mag in die periode dus niet met de buitenwereld communiceren over de inhoud van de zaak. Daarbij doet het er niet toe of de communicatie daadwerkelijk schade aan het onderzoek teweeg heeft gebracht (laatstelijk HvD 31 augustus 2009, nr. 5380).¹⁶

Het gaat dus om een absoluut verbod. De tuchrechtspraak op dit onderdeel is streng. Het doet er niet toe of de communicatie daadwerkelijk schade aan het onderzoek heeft teweeg gebracht.¹⁷ Ook als de advocaat geen inhoudelijke mededelingen doet over de zaak, kan het contacteren van derden dus ongeoorloofd zijn. In de eerdergenoemde uitspraak van het HvD van 's-Hertogenbosch nam het hof reeds een schending van de opgelegde beperkingen aan, omdat de verweerder de moeder van de verdachte belde met het verzoek om de telefoonnummers te geven van twee neven. Verweerder gaf daarbij aan dat hij graag met de neven ‘over de zaak wil praten’, maar deed geen inhoudelijke uitspraken.¹⁸

Het Statuut voor de raadsman in strafzaken, vastgesteld door de Nederlandse Vereniging van StrafrechtAdvocaten op 13 november 2003, noteert dat de raadsman ‘in uitzonderlijke situaties’ voorbij moeten kunnen gaan

13 Kamerstukken II 1999/2000, 26983, nr. 3, p. 4 (MvT).

14 EHRM 19 oktober 2021, 31469/08, r.o. 51 (*Danilevich t. Rusland*); EHRM 4 februari 2003, 50901/99, r.o. 69 (*Van der Ven t. Nederland*).

15 Kamerstukken II 1999/2000, 26983, nr. 3, p. 26 (MvT).

16 HvD 's-Hertogenbosch 12 juli 2010, ECLI:NL:TAHVD:2010:YA1169. Zie ook recentelijk HvD 10 januari 2025, ECLI:NL:TAHVD:2025:2, r.o. 7.2.

17 Enkele (oudere) uitspraken wijken af van deze lijn.

18 HvD 's-Hertogenbosch 12 juli 2010, ECLI:NL:TAHVD:2010:YA1169, r.o. 5.3.2.

aan beperkingen die aan zijn cliënt zijn opgelegd. Het geeft daarbij twee voorbeelden:

‘Te denken valt aan een gesprek met een getuige die de cliënt een alibi kan verschaffen, nog niet door de politie is gehoord en wiens verklaring kan leiden tot de onmiddellijke invrijheidsstelling van de cliënt. Een ander voorbeeld is een ontmoeting met een getuige die op het punt staat naar een ver buitenland te vertrekken, waardoor het zeer onzeker wordt of die getuige in de toekomst nog kan worden gehoord.’¹⁹

Het Statuut baseert zich op een tuchtrechtspraak uit 2002.²⁰ Gelet op de recentere, strengere lijn in het tuchtrecht, vermoeden wij dat het Statuut op dit onderdeel gedateerd is. Ook in de voorbeelden die het Statuut noemt, raden wij advocaten daarom aan om alleen met toestemming van de officier van justitie derden te benaderen.

De tuchtcolleges kunnen zware sancties opleggen voor het doorkruisen van de beperkingen. In de inleiding passeerden al recente uitspraken waarbij de advocaat in kwestie werd geschrapt²¹ en een waarbij een schorsing voor een jaar waarvan de helft voorwaardelijk werd opgelegd.²² In een andere uitspraak toont de Raad van Discipline (RvD) Arnhem-Leeuwarden zich juist opvallend mild. Vast kwam te staan dat de advocaat in kwestie meermaals de beperkingen schond door derden meer dan eens op de hoogte te houden van de ontwikkelingen. De proceshouding was er – klaarblijkelijk – één van ontkenning, en niet van reflectie. Toch volstond de RvD met een voorwaardelijke schorsing van 13 weken. Daarbij sloeg de RvD acht op het feit dat aan de advocaat niet eerder een tuchtrechtelijke maatregel was opgelegd.²³

Naast de beperkingen ex artikel 62 lid 2 sub a Sv, en de uitleg die de tuchtrechter hieraan heeft gegeven voor het handelen van de advocaat, dient de advocaat verder beducht te zijn op artikel 46 Sv. Hierin ligt de bevoegdheid besloten van de officier van justitie om het vrije verkeer tussen raadsman en verdachte te beperken op twee gronden. Beperking is toegestaan indien het vrij verkeer (1) zal strekken om de verdachte bekend te maken met enige omstandigheid waarvan de verdachte in het belang van het onderzoek tijdelijk onkundig moet blijven; of (2) wordt misbruikt voor pogingen om de opsporing der waarheid te belemmeren.

In artikel 46 lid 2 en lid 3 Sv zijn enkele waarborgen opgenomen om te voorkomen dat het vrije verkeer tussen advocaat en cliënt al te lichtzinnig wordt beperkt. Met name is van belang dat de officier van justitie het bevel aan het oordeel van de rechtbank moet onderwerpen (lid 3). Dit creëert enige – zij het spaarzame – jurisprudentie die inzicht biedt in de gevallen waaronder beperking van het vrije verkeer gerechtvaardigd wordt geacht. Een uitstekende analyse hiervan is te vinden in het Handboek verdediging 2021.²⁴ Verreweg de meeste jurisprudentie met betrekking tot artikel 46 lid 1 Sv heeft volgens Van Kampen betrekking op beperkingen die zijn opgelegd omdat de verdachte tijdelijk onkundig moest blijven van bepaalde informatie waarover zijn advocaat wel beschikte (zie de eerste grond van art. 46 Sv). Het gaat dan meestal om situaties waarbij één advocaat meerdere verdachten bijstond in dezelfde zaak, die ieder in beperkingen waren gesteld. Sommige gerechten oordeelden dat deze omstandigheid (op zichzelf) onvoldoende was voor een beperking van het vrije verkeer ex artikel 46 Sv,²⁵ andere gerechten oordeelden dat het wel voldoende was.²⁶ Het bijzondere aan de regeling van artikel 46 Sv is dat juist vanwege de ingrijpendheid wel degelijk bepalingen zijn opgenomen die de maatregel in duur beperken (6 dagen, art. 46 lid 2 Sv) en die de officier van justitie direct (onverwijld) naar de rechtbank leiden die op haar beurt weer na het horen van de advocaat in kwestie zo spoedig mogelijk dient te beslissen over het voortzetten of opheffen van de maatregel. De eerlijkheid gebiedt te zeggen dat een dergelijke voorziening niet zou misstaan ten aanzien van de maatregel van de beperkingen. De wetgever zou ook de rechter-commissaris die de vordering de bewaring behandelt, de bevoegdheid kunnen geven om als eerste te toetsen op de rechtmatigheid en proportionaliteit van de beperkingen (in plaats van pas de raadkamer).

Het is mogelijk dat artikel 46 Sv ook het gedrag van de advocaat normeert in die situaties waarbij niet volledig duidelijk is of rechtsgeldig beperkingen zijn opgelegd, maar politie en/of OM ervan uitgaan dat dit wel het geval is. Twee typerende situaties springen daarbij in het oog: (1) de verdachte is nog niet in verzekering gesteld, maar opgehouden voor verhoor, en aan de advocaat is (bijvoorbeeld via het piketformulier) medegedeeld dat de verdachte in beperkingen is gesteld; en (2) aan de advocaat is (in een latere fase) medegedeeld dat de verdachte in beperkingen is gesteld (per mail, telefoon, of

19 Statuut voor de raadsman in strafzaken. Vastgesteld in de vergadering van de Nederlandse Vereniging van StrafrechtAdvocaten op 13 november 2003, p. 10-11.

20 Het Statuut verwijst in een voetnoot naar het volgende: ‘Zie RvD Den Haag 15 april 2002 R 1913/01.05, waarin de RvD in een geval waarin aan de verdachte beperkingen waren opgelegd het doen van zelfstandig onderzoek door de raadsvrouw door het opnemen van contact met derden niet klachtwaardig oordeelde, omdat niet gebleken was dat hierdoor de rechtmatige waarheidsvinding door justitiële autoriteiten nadeel was berekend.’ Dit is niet (langer) gangbare jurisprudentie in het tuchtrecht.

21 RvD 's-Hertogenbosch 18 maart 2024, ECLI:NL:TADRSHE:2024:43.

22 RvD Den Haag 19 februari 2025, ECLI:NL:TADRSGR:2025:24.

23 RvD Arnhem-Leeuwarden 7 april 2025, ECLI:NL:TADRARL:2025:92, r.o. 6.2.

24 Zie P.T.C. van Kampen, ‘Hoofdstuk 2 Vrij Verkeer’, in: P.T.C. van Kampen & N. van der Laan (red.), *Handboek Verdediging*, Deventer: Wolters Kluwer 2021, aldaar Hoofdstuk 2.2.4.2 ‘Omstandigheden waarvan de verdachte tijdelijk onkundig moet blijven’.

25 Rb. Rotterdam 7 oktober 2011, ECLI:NL:RBROT:2011:BT7251, NJ 2012/633, m.nt. P.A.M. Mevis. Zie ook (in dezelfde zaak) Rb. Rotterdam 10 oktober 2011, NJFS 2011/290; Rb. Zeeland-West-Brabant, ECLI:NL:RBZWB:2013:5390; en Rb. Overijssel 12 mei 2016, NJFS 2016/161.

26 Rb. 's-Hertogenbosch 6 juli 2009, ECLI:NL:RBSHE:2009:BJ2532, NJFS 2009/222; Rb. 's-Hertogenbosch 13 juli 2009, ECLI:NL:RBSHE:2009:BJ2540; Rb. Arnhem 3 december 2009, ECLI:NL:RBARN:2009:BK5319; BK5324 en BK5325 (NJFS 2010/81); Rb. Middelburg 1 april 2011, ECLI:NL:RBMID:2011:4700.

via het piketformulier), maar de advocaat heeft het bevel beperkingen nog niet gezien. In die gevallen kan twijfel ontstaan of er wel (rechtsgeldig) beperkende maatregelen zijn opgelegd. Interviews, afgenomen bij ervaren advocaten bij het schrijven van het *Zakboek strafpiket*, schetsten geen eenduidig beeld hoe advocaten met die situaties omspringen. Sommige advocaten achten zich volledig vrij om derden te contacteren zolang de verdachte nog niet in verzekering zit c.q. zolang aan hen nog geen bevel beperkingen is toegezonden, anderen gingen juist volledig uit van het formulier consultatiebijstand zonder hier vraagtekens bij te zetten.²⁷ Het lijkt ons in elk geval onwenselijk te werken met deze onduidelijkheden en het risico dat tuchtrechtelijke procedures volgen, of nog erger: een strafrechtelijke verdenking.

Zonder hierin volledig te zijn wijzen wij erop dat de advocaat die de beperkingen schendt, al snel tegen strafrechtelijke grenzen aanloopt. Een verzoek van een verdachte om tijdens beperkingen derden te informeren, houdt vaak verband met het beïnvloeden van getuigen of het (laten) verwijderen van bewijsmateriaal. Het eerste is – onder omstandigheden – strafbaar gesteld in artikel 285a Sr. In het tweede geval ontstaat mogelijk aansprakelijkheid voor (medeplegen van of medeplichtigheid aan) artikel 189 Sr. Indien een verdachte via de hulp van een advocaat contact met derden zoekt om middelen uit het zicht te halen die uit misdrijf afkomstig zijn, kan ook een verdenking ter zake van de witwasbepalingen ontstaan. Daarnaast is denkbaar dat een advocaat wordt vervolgd voor deelname aan een criminele organisatie (art. 140 Sr) bij schending van de beperkingen. Verder kan men zich afvragen of het schenden van de beperkingen als dusdanig niet al een schending oplevert van artikel 272 Sr (schending van beroepsgeheim). Ons is één zaak bekend waarbij de advocaat in kwestie hiervoor vervolgd én veroordeeld werd. Het ging daarbij om de eerdergenoemde casus van de advocaat die tegen betaling een derde had laten meeluisteren met het politieverhoor van een verdachte die in beperkingen zat. Het leverde hem – naast de nodige tuchtrechtelijke maatregelen – een gevangenisstraf op van vijf maanden, waarvan twee voorwaardelijk.²⁸

5. De onduidelijkheid van de wet en het tuchtrecht onopgelost

Wij beschreven eerder dat het onduidelijke moment waarop de beperkingen gaan gelden, de feitelijk onbegrensde duur en omvang en het late toetsmoment door de raadkamer van de rechtbank, maken dat de wet onvoldoende handvatten biedt om de beperkingen proce-

dureel aan te vechten. De onbestemdheid van wat wel en wat niet is toegestaan aan de advocaat met een cliënt in (het vooruitzicht van) beperkingen, maakt die maatregel ook sterk ondergenormeerd, wat in schrill contrast staat met de ingrijpendheid voor de verdachte en de mogelijk vergaande consequenties voor de raadsman. Wij constateren dat ook de modernisering van de strafvordering hier geen oplossing biedt. In een aantal bepalingen wordt feitelijk overgenomen wat op dit moment al in de wet staat. Het recht op vertrouwelijke communicatie tussen verdachte en diens advocaat is opgenomen in artikel 1.4.17 NSv en de beperking ten aanzien van dit vrije verkeer in de zin van het huidige artikel 46 Sv is overgenomen in artikel 1.4.18 NSv. Beide artikelen zijn, los van op het nieuwe wetboek aangepaste terminologie, inhoudelijk niet of nauwelijks gewijzigd. Het betekent dat de wetgever niet anders is gaan denken over de voortvarendheid waarmee een dergelijk ingrijpend bevel ten overstaan van de rechtbank dient te worden behandeld. De maatregel van de beperkingen ex artikel 62 Sv is ongewijzigd overgenomen in artikel 2.5.16 NSv (en ziet daarmee nog altijd op de in verzekering gestelde verdachte). Artikel 2.5.58 NSv regelt het bewaar tegen de beperkingen en daar is in elk geval procedureel een wijziging doorgevoerd. De verdachte die gedurende de inverzekeringstelling in beperkingen zit, kan bezwaar indienen bij de rechter-commissaris en dat geldt ook als die door de rechter-commissaris in bewaring is genomen. In geval van de gevangenhouding kan het bezwaarschrift worden ingediend bij de rechtbank die de gevangenhouding heeft bevolen. Dit laatste is een procedurele verbetering die het toetsmoment naar voren haalt, maar over de inhoud, omvang en verstrekkendheid van de beperkingen is daarmee niet veel meer gezegd. Dat betekent ook dat de strafrechtadvocatuur is aangewezen op de gedragsregels en de tuchtrechtspraak, maar dat is vooral achteraf en brengt misschien onnodige schade toe. Daarom is het ook van belang dat veel meer duidelijk komt over hoe te handelen in de aangekaarte kwesties.

6. Handvatten voor de praktijk

Tot die tijd zijn advocaten aangewezen op de ervaringen uit de eigen praktijk en die van collega's. Uit die praktijk zijn wel wat handvatten te destilleren om de beperkingen niet te schenden.

6.1 Evident rechtsgeldig opgelegde beperkingen

Indien geen twijfel bestaat over de vraag of de beperkingen gelden, is het niet aan de orde boodschappen van de cliënt over te brengen aan derden en vice versa. De beperkingen strekken ook tot niet-inhoudelijke berichten over de zaak – zoals een moeder vragen om telefoonnummers te geven van neven. De sancties kunnen stevig zijn en daarom is voorzichtigheid geboden. In het geval de partner van de cliënt op de lijn komt, kan de advocaat

27 A.J. Horenblas & N. Hendriksen, *Zakboek strafpiket*, Den Haag: Boom juridisch 2024, hfst. 8.

28 Rb. Zeeland-West-Brabant 17 september 2024, ECLI:NL:RBZWB:2024:6392.

hooguit aangeven dat zijn cliënt in beperkingen zit en dat daarom in deze fase van het onderzoek geen boodschappen kunnen worden overgebracht.

Om vergelijkbare redenen menen wij dat overnameverzoeken onmogelijk aan de cliënt overgebracht kunnen worden zolang die in beperkingen zit: zodra de advocaat een dergelijk verzoek aan de cliënt doorspeelt, weet de cliënt dat derden op de hoogte zijn van de aanhouding en dat de aanhouding ‘buiten het politiebureau’ de gemeederen bezig houdt. Aan de advocaat die het overnameverzoek namens derden heeft gedaan, kan dan worden gemeld dat dat overnameverzoek met de cliënt zal worden besproken zodra de beperkingen zijn opgeheven, maar niet eerder. Indien het overnameverzoek wordt gedaan nog voordat de (piket)advocaat is geconsulteerd door de cliënt en cliënt nog niet is gehoord, lijkt daar wat weer ruimte te bestaan. Niet alleen omdat de beperkingen in die fase wat ons betreft nog niet kunnen gelden, maar ook omdat feitelijk nog geen inhoudelijke informatie bekend is bij die (piket)advocaat die in strijd met de beperkingen zou kunnen worden gedeeld. Dit is echter het grijze gebied waarvoor al eerder in deze bijdrage is gewaarschuwd.

Om die reden geldt bovenal het volgende. Indien het toch noodzakelijk of wenselijk blijkt om derden te informeren of een boodschap door te geven, is het advies toestemming te vragen aan de officier van justitie. Het verdient de voorkeur dit via de e-mail te doen, zodat ook bewijs van toestemming kan worden overlegd als later discussie ontstaat. Dat geldt voor beide opgeworpen vragen: zowel wat betreft de morele steun van het thuisfront als de mogelijke nieuwe advocaat. Indien het voorleggen van deze communicatie aan de officier van justitie de anderen afschrikt en de verzoeken vervolgens worden ingetrokken, is dat een duidelijke bevestiging dat het grijze gebied van die beperkingen niet naar eigen goeddunken te betreden.

Het is voorts eigenlijk af te raden meerdere verdachten bij te staan in dezelfde zaak die ieder in beperkingen zijn gesteld. Op dit moment is niet duidelijk in hoeverre de advocaat ex artikel 46 Sv de toegang tot de cliënt(en) kan worden ontzegd. Ook los daarvan ontstaat al gauw het risico van tegenstrijdige belangen. Of sprake is van tegenstrijdige belangen is overigens een afweging aan de advocaat zelf en kan niet zomaar redenen vormen voor het OM die advocaat de toegang te ontzeggen. Toch kan de advocaat onbewust in de situatie terecht komen dat hij of zij twee in beperking gestelde verdachten bijstaat. In de inleiding is het scenario beschreven van twee piketmeldingen waarbij pas later duidelijk wordt dat het om dezelfde zaak gaat. Zolang van een tegenstrijdig belang nog geen sprake is, is het niet nodig om beide zaken neer te leggen. Wel is het raadzaam zo snel mogelijk een van de twee zaken te verwijzen naar een andere advocaat en voorafgaand aan die verwijzing contact met de officier van justitie op te nemen. Overnameperikelen tijdens beperkingen kunnen immers vraagtekens oproepen. Een tussenoplossing is eventueel een kantoorge-

noot de andere verdachte te laten bijstaan op voorwaarde dat de beperkingen ook in die situatie worden geëerbiedigd. Communicatie daaromtrent is essentieel en de advocaten doen er goed aan in die situatie de papieren muren op te trekken en het effect van de beperkingen te waarborgen. Afhankelijk van de reputatie van de advocaten in kwestie zullen de bezwaren van de officier van justitie mogelijk gering zijn.

6.2 Onduidelijkheid over rechtsgeldige beperkingen

Indien onduidelijkheid bestaat over het bestaan van beperkingen (wel op het meldingsformulier, maar het bevel ontbreekt) kan ook contact op met de officier van justitie worden opgenomen. Het is raadzaam te achterhalen of de officier van justitie inderdaad beperkingen heeft opgelegd, en zo ja of bezwaren bestaan bij het beoogde contact met of van derden. Vraag eventueel om nazending van het bevel zelf. Indien dat gesprek niet het gewenste resultaat oplevert, is het zaak een redelijke termijn aan de officier van justitie om het bevel beperkingen te verstrekken, dan wel om eventuele (vermeende) onrechtmatigheden in het bevel te herstellen (zoals: alsnog in verzekering stellen). Geeft de officier van justitie daar niet (tijdig) gehoor aan, dan achten wij het onder omstandigheden verdedigbaar dat de advocaat in weerwil van een aanzegging van beperkingen, toch derden contacteert.²⁹

6.3 Advies aan de politie, het openbaar ministerie en de wetgever

Deze bijdrage eindigt met een belangrijk advies aan de politie, het openbaar ministerie en de wetgever. Goede communicatie is in geval van (mogelijke) beperkingen steeds onmisbaar. Dat geldt zoals hierboven uiteengezet niet alleen voor de advocaat, maar juist ook voor de justitiële autoriteiten die de beperkingen opleggen omdat die noodzakelijk zouden zijn in het kader van het onderzoek. Het effectief laten zijn van die beperkingen is namelijk in de eerste plaats de verantwoordelijkheid van politie en OM, niet die van de verdediging. Er gaat nog teveel mis in het uitreiken van het bevel beperkingen en het zich vergewissen van het feit dat alle betrokkenen daadwerkelijk op de hoogte daarvan zijn. Ook dient veel kritischer te worden gekeken naar de noodzaak van de volledige beperkingen, of dat in het kader van het onderzoek kan worden volstaan met minder dan dat. Bewustzijn van de ingrijpendheid en de betekenis van de beperkingen voor het welzijn van de verdachte, zou met zich moeten brengen dat die beperkingen ook vergaand in duur worden beperkt. Het nogmaals horen van een verdachte waarna de beperkingen kunnen worden opgeheven zou niet te lang mogen worden uitgesteld. In de praktijk wordt onzes inziens vaak te licht gedacht over de ingrijpendheid van die beperkingen. Bijvoorbeeld: nut en noodzaak van het ontzeggen van (oude) lectuur aan de verdachte die 24 uur in een politiecel zit, ontgaat

29 Handvatten overgenomen uit A.J. Horenblas & N. Hendriksen, *Zakboek strafpiket*, Den Haag: Boom juridisch 2024, p. 126-127.

ons volledig, alsmede het gezamenlijk luchten. Wellicht dat het besef van de vergaande consequenties die dreigen voor de advocaat bij onduidelijkheid rondom de beperkingen kan bijdragen aan de bereidheid van de officier van justitie mee te werken met een normale communicatie tussen de verdachte en derden voor zover dat onschuldige maar zo noodzakelijke voorzieningen betreft zoals kleding en middelen om in levensonderhoud in de gevangenis te kunnen voorzien. Een moeder die schone sokken wil brengen zou niet mogen leiden tot een tuchtrechtelijke procedure. Het advies aan de wetgever is eenvoudig, zeker nu de modernisering van het Wetboek van Strafvordering actueel is. Het extra en eerdere toetsmoment bij de rechter-commissaris is een verbetering, maar daarmee zijn de ingrijpendheid, de proportionaliteit en de subsidiariteit van de beperkingen nog niet in nadere regels gegoten. In vergelijking met het huidige artikel 46 Sv zou kunnen worden gedacht aan het stellen van termijnen aan het bevel en een inhoudelijke behandeling van de precieze inhoudt van de beperkingen waarbij veel kritischer wordt gekeken naar de noodzaak van de concrete beperkingen. Uiteindelijk kan alleen de wet en verdere regelgeving de advocaat echt faciliteren zijn cliënt zo optimaal mogelijk bij te staan gedurende de beperkingen. De titel van deze bijdrage is een kwinkslag ontleend aan een citaat van Goethe: 'In de beperking toont zich pas de meester'. Het vervolg van dat citaat is in geval van de beperkende maatregelen tijdens het voorarrest in strafzaken, eveneens waar: 'en alleen de wet kan ons vrijheid geven'.³⁰

30 Johann Wolfgang von Goethe in *Was wir bringen* (1802): 'In der Beschränkung zeigt sich erst der Meister, und das Gesetz nur kann uns Freiheit geben.'